

издават „Народенъ български календаръ“, а следната година основаватъ ученолюбивото дружество „Българска книжнина“.

Въ Ромъния, първото българско книжовно дружество се формира окончателно презъ септемврий 1869 год. Еднакво вънъ отъ България, както и вътре въ страната, тия огнища на духовна пробуда бързо започватъ да нарастватъ и, когато българитъ съ упорита борба можеха да си извоюватъ независимъ църковенъ глава, броятъ на общественитъ библиотеки и читалища достигналъ до 42, отъ тѣхъ 12 основани още преди 1860 година, а при освобождението на България — тѣхния брой бѣ достигналъ вече числото 140.

Въ тия малки огнища на пробуда и на просвѣта, вънъ и вътре въ България се оформява и българския общественикъ, който, било съ перото и словото, било съ оржжието, се обрича въ служба на своя народъ и на родната си земя.

И наистина, наредъ съ нѣкои отъ манастиритъ ни, книжовнитъ ни дружества и читалища сж ковачницитъ, кждето безшумно и неусѣтно бѣха изковани голѣмитъ борци за свобода и независимостъ, които изнесоха на плещитъ си и освободителното дѣло.

Центрове на просвѣта, на пробуда, на съзнание за общественъ дългъ, тѣ освѣтиха пѣтя и на първитъ наши общественици следъ освобождението ни, на които се бѣ падналъ тежкия жребий да положатъ основитъ на новата държава и да я насочатъ правилно въ първитъ години на свободното ни политическо сжществуване.

Но и следъ освобождението на България, тия читалища, чийто брой непрекъснато расте, продължиха да играятъ своята благодатна роля. Центрове на много обществени почини, тѣ и днесъ продължаватъ да събиратъ за народополезна дейностъ всичко просвѣтено, което, безъ да шуми и безъ да търси награда за труда си, желае да работи, да подпомага, да просвѣщава, да държи будно съзнанието за общественъ дългъ и да насажда народностно чувство.

Все пакъ до преди двадесетъ и петъ години, тая многостранна дейностъ, макаръ и добре насочена къмъ една опредѣлена цель, не бѣше достатъчно добре наредена и главно — добре ръководена. Липсваше единъ центъръ, едно върховно ръководство, което да обединява, да насърчава, да подпомага.

Върховниятъ читалищенъ съюзъ въ България, основанъ въ 1911 година дойде да запълни и тая празнина.

На неговитъ основатели и на всички, които съ преданностъ продължаватъ да служатъ на това голѣмо дѣло, нека стиснемъ днесъ ръка, посочвайки на подрастващитъ поколения, безшумния пѣтъ, следванъ отъ тия културтрегери, пѣтъ по който се върви може би бавно, но който води безъ друго къмъ трайни духовни постижения.

Ал. Ганчевъ